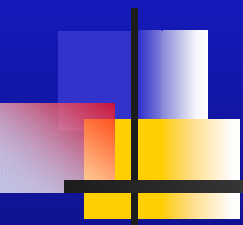

Psühhoaktiivsetest ainetest põhjustatud psüühikahäited

2003

Sõltuvushäirete süstemaatika (RHK-10)

Psühhoaktiivsed ained = uimastid = sõltuvust põhjustavad ained

Psühhoaktiivsed ained:

- **F10.- Alkohol**
- **F11.- *Opiaadid***
- **F12.- *Kannabinoiidid***
- **F13.- Rahustid või uinutid**
- **F14.- *Kokaiin***
- **F15.- Muud *stimulaatorid* (k.a. kofeiin)**
- **F16.- *Hallutsinogeenid***
- **F17.- Tubakas (nikotiin)**
- **F18.- Lenduvad lahustid**
- **F19.- Mitu või muud ained**

Sündroomid

- **F1x.0 Äge intoksikatsioon**
- **F1x.1 Kuritarvitamine**
- **F1x.2 Sõltuvus**
- **F1x.3 Võõrutussündroom**
- **F1x.4 Võõrutusseisund deliiriumiga**
- **F1x.5 Psühhootiline häire**
- **F1x.6 Amnestiline sündroom**
- **F1x.7 Residuaalne või hilise tekkega psüühikahäire**

Diagnostika

---

1. Tarvitatava aine kindlaksmääramine

1) anamnees; 2) aine määramine; 3) muu info

2. Psüühikahäirete kindlaks tegemine

ainest tingitud, kaasuvad

3. Somaatiliste haiguste ja häirete diagnoosimine

Intoksikatsioon (F1x.0-) e. joove

F1x.00 tüsistusteta

F1x.01 trauma või muu kehavigastusega

F1x.02 muu somaatilise tüsistusega

F1x.03 deliiriumiga

F1x.04 tajumishäiretega (nt. hallutsinatsioonid)

F1x.05 koomaga

F1x.06 krampidega

F1x.07 patoloogiline intoksikatsioon

- 1) Psüühika- ja somaatilised häired on vastavuses annusega
- 2) Esinevad ainele iseloomulikud intoksikatsiooni tunnused
- 3) Sümptomid ei ole seotud muu kehalise haiguse või psüühikahäirega (nt. mania)

- võivad kaasuda kuritarvitamine (F1x.1) või sõltuvus (F1x.2), residuaalsed häired
- samaaegselt ei saa diagnoosida
  - psühhootiline häire (F1x.5)
  - võõrutusseisund (F1x.3/4) *

Joobeseisundi tuvastamine

Kuritarvitamine (F1x.1)

(tervist kahjustav tarbimine)

RHK-10

(Harmful use)

- 1) Aine kasutamine on põhjustanud psüühika- või somaatilisi häireid, mis võib viia toimetulekuraskustele või probleemidele suhetes teistega
- 2) Kahjustuse olemus on selgelt määratav
- 3) Aine kahjulik tarbimine vähemalt 1 kuu vältel või korduvalt 12 kuu vältel
- 4) Häire ei vasta mõne muu psüühikahäire tunnustele, väljaarvatud intoksikatsioon

- karskus
- uimasti kasutamine
- kuritarvitamine
- sõltuvus
- abstinents

Sõltuvussündroom (F1x.2-)

- .20 käesolevalt abstinentsis**
- .21 käesolevalt abstinentsis, kontrollitud keskkonnas**
- .22 käesolevalt meditsiinilisel järelvalvel või asendusravil**
- .23 käesolevalt kaine, ravi aversiivse või blokeeriva vahendiga**
- .24 käesolevalt tarvitab ainet**
- .25 aine pidev tarvitamine**
- .26 aine episoodiline tarvitamine**

Eelneva aasta jooksul on esinenud kolm või enam haigustunnust:

- (a) tugev tung tarvitada ainet;**
- (b) võimetus kontrollida aine tarvitamist**
- (c) võõrutusseisund või aine tarvitamine selle leevendamiseks**
- (d) tolerantsus**
- (e) tegevuste ja huvide progresseeruv taandumine aine tarvitamise ees**
- (f) aine tarvitamise jätkamine vaatamata ilmsetele kahjustavatele tagajärgedele**

Võõrutusseisund (F1x.3-), deliiriumiga (F1x.4-)

Võõrutusseisund on mitmesuguse raskusastmega sümptomite kogum, mis tekib aine absoluutsel või suhtelisel ärajätmisel juhul, kui ainet on tarvitatud regulaarselt ja tavaliselt kaua ja/või suurtes annustes.

- **Psüühika- ja somaatilised häired sõltuvad aimest**
  - alkohol
  - opiaadid
  - stimulaatorid
  - rahustid
  - nikotiin
- **Tavalisemad psüühikahäired:**
  - ärevus;
  - unetus;
  - depressioonisümptomid;
- **Krampidega (F1x.31)**
- **Deliiriumiga (F1x.4-)**
  - alkohol
  - rahustid
- **Puudub täpne kirjeldus**
  - hallutsinogeenid
  - lenduvad lahustid*

Psühhootiline häire

Psühhootilised sümptomid

- hallutsinatsioonid
- luulumõtted (sageli paranoilised)
- psühhomotoorsed häired (rahusus või stuupor),
- patoloogiline afekt

Häire algab intoksikatsiooni foonil või vahetult pärast seda ja püsib pärast aine kadumist organismist

F1x.50 Skisofreeniataoline

F1x.51 Valdavalt luulumõtetega

F1x.52 Valdavalt hallutsinatsioonidega

F1x.53 Polümorfne

F1x.54 Valdavalt depressiivne

F1x.55 Valdavalt maniakaalne

F1x.56 Segatüüpi

Tuleb eristada:

- intoksikatsioonist (nt. intoksikatsioon meelepetetega; intoksikatsioonideliirium)
- võõrutusdeliiriumist
- orgaanilisest psühhootilisest häirest
- skisofreeniast ja muudest luululistest häiretest
- mälupetetest (*flashbacks*) (*hallutsinogeenid*)

Residuaalsed e. hilise tekkega psüühikahäired F1x.7

Häired, mille korral psühhoaktiivsetest ainetest tingitud kognitiivsed, afektiivsed, isiksuse või käitumise muutused esinevad pärast perioodi, mille vältel saaks eeldada otsest psühhoaktiivse aine toimet;

- väljendavad püsivama iseloomuga ajukahjustust;
- häired püsiva iseloomuga ja ravile raskesti alluvad

F1x.70 Mälupetted (*Flashbacks*)

F1x.71 Isiksus- või käitumishäire

**F1x.72 Residuaalne afektiivne häire
(nt. depressioon)**

F1x.73 Dementsus

**F1x.74 Muu püsiv kognitiivsete
funktsioonide kahjustus**

F1x.75 Hilise tekkega psühhoos

Psühhoaktiivne aine - sündroom

Sündroom	.	F10	F11	F12	F13	F14/15	F16	F17	F18
		Alkoh.	Opiaat	Kannab.	Rahusti	Stimul.	Halluts.	Nikot.	Lah.-d
Intoksikatsioon	.0	+	+	+	+	+	+	+	+
Intoks.-deliirium	.03	+	+	+	+	+	+	0	+
Kuritarvitamine	.1	+	+	+	+	+	+	+	+
Sõltuvus	.2	+	+	+	+	+	+	+	+
Võõrutusseisund	.3	+	+	+	+	+	?	+	+
Võõrutus-deliirium	.4	+	.	.	+	.	.	.	.
Psühhootiline häire	.5	IV	I	I	I	I	I	.	I
Amnestiline sündroom	.6	+	.	.	+	.	.	.	+
Isiksuse muutus	.71	+	+	+	+	+	+	.	+
Dementsus	.73	+	(+)	.	+	.	.	.	+
Meeleoluhäire	.72	IV	I		IV	IV	I	.	I
Ärevushäire	DSM	IV	.	I	V	IV	I	.	I
Seksuaal-düfunktsioon	.DSM	I	I	.	I	I	.	.	.

Psühhoaktiivsed ained

Psühhoaktiivsed ained:

- ***Alkohol***
- ***Opiaadid***
- heroiin, morfiin, metadoon, ...
- ***Kannabinoidid***
- ***Rahustid või uinutid***
- bensodiasepiinid, barbituraadid
- ***Stimulaatorid***
- kokaiin, amfetamiin, kofeiin, jne
- ***Hallutsinogeenid***
- ***Nikotiin***
- ***Lenduvad lahustid***
- bensiin, atsetoon, nitrolahusti, jne

Toimemehhanism
Intoksikatsioon
Võõrutussündroom

Narkootiliste ja psühhotropsete ainete seadus

mõisted:

- **narkootilised ja psühhotropsed ained** – käesoleva seaduse § 8 lõigetes 1 ja 2 sätestatud korras koostatud nimekirjades loetletud ained, samuti nende ainete stereoisomeerid, estrid, eetrid või soolad;
- **narkomaania** - psüühiline või füüsiline sõltuvus, mis on tekkinud narkootiliste või psühhotropsete ainete tarvitamise tagajärjel;
- **narkomaan** - isik, kellel narkootiliste või psühhotropsete ainete tarvitamise tagajärjel esineb psüühiline või füüsiline sõltuvus nendest ainetest;

Narkootiliste ja psühhotropsete ainete seadus

§ 8. Narkootiliste, psühhotropsete ja lähteainete nimekirjad

(1) Narkootiliste, psühhotropsete ja lähteainete nimekirjad ning neisse Ravimiameti ettepanekul tehtavad muudatused ja täiendused kinnitab sotsiaalminister.

(2) Narkootilised ja psühhotropsed ained jaotatakse nimekirjadesse järgmiselt:

- 1) **I nimekirja** kuuluvad narkootilised ja psühhotropsed ained, mille käitlemine Eestis on keelatud, välja arvatud seaduses ettenähtud juhtudel;
- 2) **II nimekirja** kuuluvad narkootilised ravimid ja ained, mida väljastatakse ainult narkootilise ravimi retsepti alusel;
- 3) **III nimekirja** kuuluvad narkootilised ja psühhotropsed ravimid ning ained, mida väljastatakse arstiretsepti alusel;

Stimulaatorid

- Kokaiin
- Amfetamiin
- metamfetamiin (*ice, crystal*)
- *ecstasy* e. metüleendioksüamfetamiin e. MDMA (omab ka hallutsinogeenset toimet)

Stimulaatorid võimendavad ajus monoamiinide (**serotoniin**, **noradrenaliin**, **dopamiin**) poolt vahendatud närviimpulsi ülekannet, eriti sünapsites, kus mediaatoriks on dopamiin.

- skisofreeniale sarnase psühhootilise häire tekke.

Stimulaatorid intoksikatsioon I

- **eufooria ja tunne energia lisandumisest**
- **hüpervigiilsus**
- **suurusmõtted ja vastavad teod**
- **agressiivsus ja jõhker käitumine**
- **kalduvus laskuda vaidlustesse**
- **meeleolu labiilsus**
- **korduv stereotüüpne käitumine**
- **auditoorsed, visuaalsed või taktilised illusioonid**
- **hallutsinatsioonid, orientatsioon tavaliselt intaktne**
- **paranoidsed mõtted**
- **kriitikavõime alanemine**

Stimulaatorid intoksikatsioon II

- **tahhükardia**
- **südamearütmia**
- **hüpertensioon**
- **higistamine ja külmavärinad**
- **iiveldus või oksendamine**
- **kehakaalu langus**
- **pupilli laienemine**
- **psühhomotoorne rahutus (vahel pidurdus)**
- **lihasnõrkus**
- **valud rindkeres**
- **krambid**

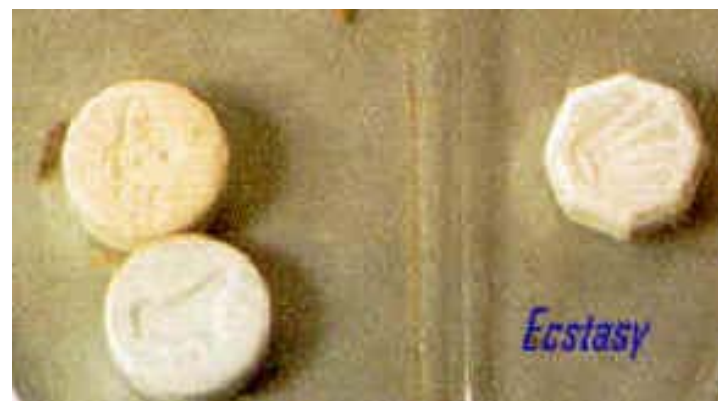
Võõrutussündroom stimulaatoritest

- **Düsfooria (kurvameelsus või anhedoonia)/depressioon**
- **väsimus**
- **psühhomotoorne pidurdus või rahutus**
- **iha stimuleeriva aine järele**
- **söögiisu tõus**
- **insomnia või hüpersomnia**
- **veidrad või ebameeldivad unenäod**

Hallutsinogeenid

- LSD - lüsergiinhappedietüülamiid - toime ebaselge (5HT-süsteemi aktivatsioon)
- Fentsükliidiin - NMDA-retseptorite antagonist
- MDMA (Ecstasy) - stimuleeriv ja nõrk hallutsinogeenne toime
- Ecstasy suurendab DA ja 5HT vabanemist

Äge intoksikatsioon hallutsinogeenidest

- ärevuse- ja hirmutunne
- auditoorsed, visuaalsed ja taktilised illusioonid või hallutsinatsioonid, mis ilmnevad täieliku ärkveloleku seisundis
- depersonalisatsioon, derealisatsioon
- paranoidsed mõtted
- jälitusmõtted
- meeleolu labiilsus
- hüperaktiivsus
- impulsiivsed teod
- tähelepanuhäired

- tahhükardia
- südamekloppimine
- higistamine ja külmavärinad
- treemor
- nägemise ähmasus
- pupilli laienemine
- koordinatsioonihäired

Opiaadid

- **opiaat-retseptorid;**
- **morfiin, heroiin, metadoon;**

Intoksikatsioon

- **apaatia, uimasus**
- **pidurdamatus**
- **tähelepanuhäired**
- **otsustusvõime halvenemine**
- **uimasus**
- **düsartriline kõne**
- **pupilli ahenemine**
(v.a. raske intoksikatsioon üledoseerimisest
- pupillid laienenud)
- **teadvuse hägunemine (soopor, kooma)**

Võib kaasuda

- **respiratoorse funktsiooni pärssumine (hüpoksia),**
- **hüpotensioon**
- **hüpotermia.**

Võõrutus opiaatidest

- **tugev iha tarbida opiaati**
- **veritsus ninast või aevastamine**
- **pisaravoolus**
- **lihasvalud või krambid**
- **kõhukrambid**
- **iiveldus või oksendamine**
- **kõhulahtisus**
- **pupillide dilatatsioon**
- **piloereksioon, külmavärinad**
- **tahhükardia või hüpertensioon**
- **haigutamine**
- **rahutu uni**

Kannabinoidid

- Saadakse *Cannabis sativa* nimelisest taimest:
  - marihuaana on kanepi kuivatatud lehed ja ladvaosa;
  - has'is' e. kanepiõli on kuivatatud vaigutaoline aine.
- Peamine toimeaine: delta-1-tetrahüdrokannabinool
- Toimepunkt: kannabinoididele spetsiifilised retseptorid ajus

Intoksikatsioon kannabinoididest

- **euforia ja pidurdamatus**
- **ärevus ja rahutus**
- **kahtlustamine või paranoidsed ideed**
- **tunne, et aeg kulgeb väga aeglaselt ja/või isik kogeb mõtete kulu järsku kiirenemist**
- **otsustus- ja tähelepanuvõime alanemine**
- **reaktsiooniaja pikenemine**
- **kuulmis-, visuaalsed või taktilised illusioonid**
- **hallutsinatsioonid**
- **Depersonalisatsioon, derealisatsioon**
- **kriitikavõime alanemine**
- **söögiisu suurenemine**
- **suukuivus**
- **skleerade hüperemia**
- **tahhükardia**

Võõrutus kannabinoididest

- **Tekib pärast kannabinoidide kestvat suurtes annustes kasutamist.**
- **Kestus mõnest tunnist 7 päevani.**
- **Sümptomid: ärevus, ärrituvus, treemor, higistamine ja lihasvalud.**

Alkohol

- otsene toksiline toime, eriti maksa ja ajukahjustus
- halb toitumine - valgu ja B-vitamiinide puudulikkus

Tervisehäired

- võõrutussündroom :

umbes 5 %-l alkoholsõltuvatest tüsistub krampide ja/või deliiriumiga)

- muud psüühikahäired

(ärevushäired, unehäired, meeleoluhäired, psühhoatilised häired, isiksusemuutus, kognitiivsete funktsioonide kahjustus kuni dementsuseni)

- Somaatilised haigused:

- maksakahjustus (rasvmaks, hepatiit, maksatsirroos 10-20%)
- närvisüsteemikahjustus (perifeerse NS kahjustus, ajudegeneratsioon, epilepsia)
- krooniline pankreatiit
- hüpertoonia (ajuinsuldi riski tõus)
- vähktõbi (suu, neelu, söögitoru, maksa)
- kõrgem suremus ülemäärastes kogustes tarbimisel (sh. alkoholmürgitused/kõrgenenud suitsiidirisk)

Alkohol

- **Ajutine ja püsiv töövõimetus;**
- **Iseseisva toimetulekuvõime vähenemine, kadumine**
  - isiksuse muutus
  - kognitiivsete funktsioonide kahjustus kuni dementsuseni
- **Suremus** - alkoholiga seonduvate surmajuhtumite arvu hinnatakse näiteks Soomes u 5 %-le aasta kõigist surmajuhtumitest.
  - Alkoholmürgistus
  - Alkohoolne maksahaigus
  - Närvisüsteemikahjustus
  - .....
  - õnnetusjuhtumid, sh liiklusõnnetused
  - enesetapud
  - vägivaldsed vigastused, tapmised

Alkoholintoksikatsioon

kontrolli nõrgenemine käitumise üle,
"sotsiaalsete pidurite kadumine";

- tülinoriv-agressiivne käitumine
- meeleolu labiilsus
- häiritud tähelepanuvõime
- häiritud otsustusvõime
- ebakindel kõnnak
- seismisraskused
- düsartriline kõne
- nüstagmid
- teadvuse hägunemine (soopor, kooma)
- näo hüperemia
- skleerade hüperemia

Raske intoksikatsiooni korral hüpotensioon, hüpotermia ja okserefleksi pärssumine.

Patoloogiline alkoholintoksikatsioon

- Patoloogiline intoksikatsioon (e. **joove**) tekib pärast intoksikatsiooniks ebapiisava alkoholiannuse kasutamist. (tarbitav alkoholi kogus ja teadvusehäirete teke);
- Esineb verbaalselt või füüsiliselt agressiivne käitumine, mis ei ole antud isikule kainenena tüüpiline.
- Teadvusehäired ja sõnalise kontakti puudumine;
- Patol. intoksikatsioon tekib väga kiiresti (tavaliselt mõne minuti vältel) pärast alkoholi kasutamist.
- Ei esine orgaanilise ajukahjustuse või muu psüühikahäire tunnuseid.
- Patoloogilisele joobele on tüüpiline nn. kriitiline uni, mille järgselt seisund on möödunud ning esineb määlünk kogu haigusliku episoodi kohta.

Võõrutussündroom alkoholist

- *keele-, silmalaugude või jäsemete treemor*
- *ülemäärane higistamine*
- *iiveldus või oksendamine*
- *tahhükardia või hüpertensioon*
- *tugev ärevus ja hirm, psühhomotoorne rahutus*
- *peavalu*
- *insomnia*
- *nõrkusetunne*
- *rasketel juhtudel lühiajalised ja mööduvad visuaalsed, taktilised või kuulmishallutsinatsioonid või illusioonid*
- *võivad esineda ka suured krambihood*
- *võib tüsistuda deliiriumiga*

Delirium tremens

e. alkoholist tingitud võõrutusseisund deliiriumiga

e. "Alkoholdeliirium"

- ***Deliirium algab*** enamasti öösel 2-3 päeva pärast alkoholi kasutamise katkestamist.
- ***Deliiriumi tüüpilisteks prodromaalsümptomiteks on:***
  - *insomnia (kuni peaaegu täieliku unetuseni)*
  - *hirmutava sisuga unenäod*
  - *treemor*
  - *väljendunud ärevus ja hirmutunne*
- ***Enne deliiriumi vallandumist võivad ilmned a krambid***
- ***Klassikaline sümptomite triaad sisaldab:***
  - *teadvuse hägunemine ja segasus,*
  - *elavad hallutsinatsioonid ja illusioonid, mis võivad pärineda kõikidest meeleorganitest,*
  - *silmatorkav treemor.*
- ***Võõrutusdeliiriumiga sageli esinevad:***
  - *luulumõtted,*
  - *motoorne rahutus,*
  - *insomnia,*
  - *une-ärkveloleku rütmihäired*
  - *vegetatiivsed häired.*

Äge intoksikatsioon lenduvatest lahustitest

- **Apaatne olek**
- **kalduvus tülinorimisele, agressiivsus ja jõhker käitumine**
- **meeleolu labiilsus**
- **otsustusvõime alanemine**
- **tähelepanu- ja mäluhäired**
- **psühhomotoorne pidurdus**
- **ebakindel kõnnak**
- **seismisraskused**
- **düsartria**
- **nüstagmid**
- **teadvuse selguse häired (soopor, kooma)**
- **lihasnõrkus**
- **kahelinägemine või nägemise ähmasus**
Rasketel juhtudel lisandub hüpotensioon, hüpotermia ja okserefleksi pärssumine